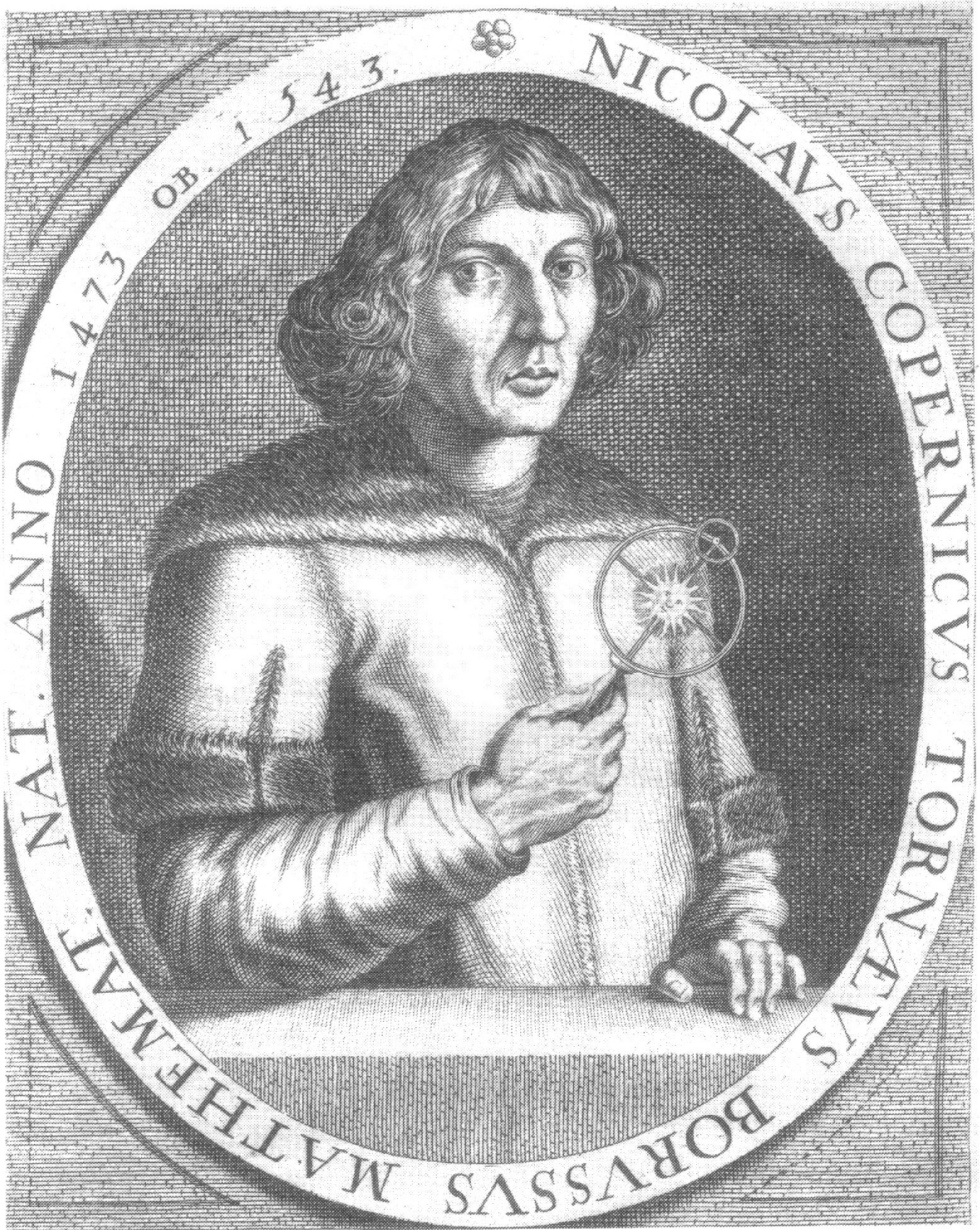

NAAM:

Ten geleide,

Al wordt deze tekst als toneelstuk aangeboden, hij is bedoeld om als schimmenspel te worden uitgevoerd. Hiervoor had ik twee redenen.

- 1) De ervaring leert dat leerlingen in de 7^e klas van de middenbouw op het podium over het algemeen nogal met hun aanwezigheid verlegen zijn. Bij een schimmenspel zijn ze wel zichtbaar maar tegelijkertijd ook niet en dat geeft een gevoel van bescherming en zekerheid.
- 2) In de middenbouw van Haarlem zijn de toneellessen tot een periode van doorgaans 3 weken (= 30 lesuur) gecomprimeerd. Hierin moet alles gebeuren van rolverdeling tot aan uitvoering. Met een schimmenspel worden decorstukken tot minimaal niveau gereduceerd, kleding is op een mantel of hoofddekseel na niet nodig en schminken al helemaal niet. Daarmee kan veel tijd worden gewonnen!

Een te overwegen mogelijkheid, die ik heb toegepast, is om leerlingen in de teken-, of kunsturen decors te laten vervaardigen op A4 of A3 formaat en deze vervolgens op dia te zetten. Zo kunnen op eenvoudige wijze kleurrijke decors worden gemaakt om in te spelen. Succes verzekerd bij de kinderen en toeschouwers!

Benodigdheden zijn een doek voor de projectie en een diaprojector met groothoeklens of een diaprojector in combinatie met een spiegel (om de afstand tot scherm te vergroten).

Voor toelichting, uitleg en vragen ben ik altijd bereid.

Succes gewenst.

Haarlem, juni 2007

Frithjof de Zwart

fdezwart@vrijeschoolhaarlem.nl of frithjof.de.zwart@zonnet.nl

Nicolaus Copernicus

Alles draait om de zon

Toneelstuk in 16 taferelen
geschreven voor klas 7a van de Rudolf Steinerschool 2006-07

Gebaseerd op het in 1962 uitgegeven boek
Copernicus - De wereldvermaarde sterrenkundige
door: Heinz Sponsel
L.J. Veen's Uitg.Mij. N.V. Amsterdam

Frithjof de Zwart

Personages, in volgorde van opkomst

Proloog

Verteller

Eerste tafereel - Aan de oever van de rivier

Verteller

Nicolaus Copernicus

Tiedemann - een vriend

Isidoor - een vriend

Tweede tafereel - In de haven

Verteller

Maria - jong deerntje

Saartje - jong deerntje, verloofd met een matroos

Eva - jong deerntje

Matroos

Isidoor

Mathies

Derde tafereel - In de kajuit van Kirsten

Verteller

Nicolaus

Kirsten - oude zeebonk, vriend van Nicolaus

Vierde tafereel - In de universiteitsbibliotheek van Krakau

Verteller

Nicolaus

Albert von Brudzewo - zijn professor

Vijfde tafereel - Krakau, studenten in de kroeg

Verteller

Koerier

Nicolaus

student 1

student 2

student 3

student 4

Zesde tafereel - In de straten van Rome

Verteller

Boetprediker

Nicolaus

Vrouw 1

Vrouw 2

Man 1

Man 2

Zevende tafereel - Het huis van Goritz von Luxemburg

Verteller

Goritz von Luxemburg - Rijk en voornaam burger van Rome

Nicolaus
Dienaar

Achtste tafereel - In de tuin van Goritz von Luxemburg

Goritz von Luxemburg

Nicolaus

Verteller

Negende tafereel - Terug in Polen, Nicolaus geboortestreek

Verteller

Bisschop

Nicolaus

Tiende tafereel - In de werkkamer van Nicolaus

Bisschop

Nicolaus

Koor

Elfde Tafereel - In zijn torenkamer met zijn vriend Tiedemann

Verteller

Nicolaus

Tiedemann

Koor

Twaalfde tafereel - De bisschop bezoekt Copernicus in zijn torenkamer

Verteller

Bisschop

Nicolaus

Dertiende tafereel - Op audiëntie bij de bisschop

Verteller

Bisschop

Nicolaus

Hosius - Spion

Veertiende tafereel - De komst van Rheticus

Verteller

Nicolaus

Rheticus - Proffessor en leerling van Copernicus

Vijftiende tafereel - De Revolutionibus

Verteller

Nicolaus

Rheticus

Zestiende tafereel - Nicolaus op zijn sterfbed

Verteller

Koerier

Tiedemann

Nicolaus

Proloog

Het doek is nog dicht. De verteller verschijnt.

Verteller Dames en heren, U heeft allemaal zeker wel eens vernomen van de astronoom Nicolaus Copernicus. Maar wanneer leefde hij, hoe zag zijn leven eruit en waaruit bestaat zijn grote bijdrage aan de wetenschap? Daarop zullen de meeste van de aanwezigen het antwoord schuldig moeten blijven. Wij vinden het fijn dat u gekomen bent want zo direct kunt u enkele fragmenten uit zijn bewogen leven aanschouwen. Verplaats u zich in gedachten naar de tweede helft van de 15^e eeuw. Europa staat aan de vooravond van de grote ontdekkingen over zee naar schier alle uithoeken van een nog onbekende wereld. Nicolaus is de zoon van een Poolse koopman. Zijn kameraden noemen hem eenvoudig Niek.

Eerste tafereel - Aan de oever van de rivier

Een paar jongens zijn op het strand aan het spelen (haasje over), twee anderen liggen te soezen in de zon.

Tiedemann Ja, blijf staan, ik kom eraan!

Isidoor Au! Kan dat niet wat zachter?

Tiedemann blijft staan en tuurt naar de horizon.

Tiedemann Niek! Niek!

Nicolaus komt overeind en wrijft zijn ogen uit.

Tiedemann Niek! De schepen komen eraan!

Nicolaus Waratje, jongens kom, naar de haven!
Als we snel zijn kunnen we zien hoe de schepen binnenrollen.

Isidoor Misschien mogen we ook wel even aan boord en de geur opsnuiven van specerijen en speculaas.

Tiedemann Kom, we gaan.

Tweede tafereel - In de haven

Verteller Een half uur later in de haven.....

Maria Eindelijk ze zijn terug.

Saartje Kijk! Daar staat Pjotr, hij zwaait al naar me!

Maria Waar? Ik zie hem niet.
Dan moet Ivan ook aan boord zijn, die twee zijn onafscheidelijk.

Saartje Daar, rechts van de bezaansmast, op die vaten.
Oh, ik kan niet wachten om hem in mijn armen te sluiten.

Eva Zouden ze rijk geworden zijn? Ze hebben vast mooie geschenken meegebracht om ons te verrassen.

Matroos *(Roept vanuit de coulissen)*
Van anderen!

Isidoor Als ik groot ben wordt ik ook matroos. Lekker varen, havens aandoen, andere landen zien, roem verwerven, rijk worden....

Mathies Ja, of tijdens een storm in een schipbreuk verdrinken. Maar je hebt gelijk hoor, mij lijkt het ook wel wat. Beter dan loopjongen in de brouwerij van mijn vader.

Eva Gaan jullie mee, dan staan we direct vlak bij de loopplank.

Saartje Oh, mijn hart breekt bijna van vreugde. Misschien kunnen we nu wel eindelijk gaan trouwen.

Derde tafereel - In de kajuit van Kirsten

Verteller Die zelfde nacht sluipt Niek in het donker naar een van de schepen waarop een oude vriend van zijn vader op hem heeft gewacht. De kajuit is slechts met een kaars verlicht.

Kirsten ontrold een oude kaart

Kirsten Begrijp je wat dit is Niek?
Dit is een groot geheim, een heel groot geheim....dat maar weinig mensen kennen.
Ik ben ook in Egypte geweest Niek, het land van de sfinxen en piramiden. Daar heb ik deze kaart gekregen van een oude wijze man.

Nicolaus Egypte?

Kirsten Dat ligt helemaal in het zuiden. Je moet weken achtereen zeilen voor je er bent en het is een gevaarlijke reis.
Dit zijn de 12 sterrenbeelden Niek. Het lot van ieder mens ligt in deze afbeeldingen verborgen. Je moet alleen weten hoe je ze moet uitleggen....
Een oude Egyptische tovenaars heeft het mij uitgelegd.

Ram, Stier, Tweelingen.... Waterman....Weegschaal.....Vissen....
Wanneer ben jij geboren Niek?

Nicolaus In 1473.

Kirsten Het jaar is niet voldoende. Ik moet de maand weten en de dag waarop je geboren bent.

Nicolaus Op 19 februari.

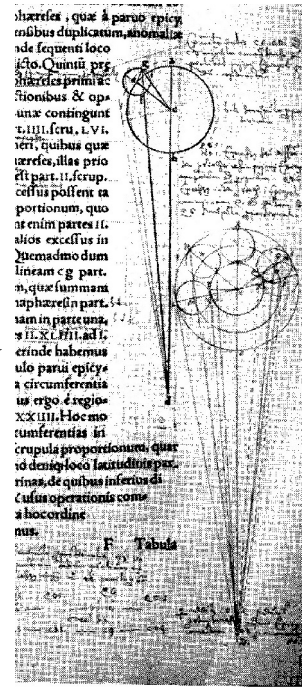
Kirsten (zacht:) Op 19 februari.....
Op 19 februari...

Nicolaus Vissen?

Kirsten Vissen, ja, Niek! Je bent geboren onder het sterrenbeeld van de vissen. En ik meen dat de Egyptenaar me gezegd heeft dat dit goede sterren zijn, al leiden ze de mens langs een moeilijke, lange weg. Maar aan het eind van die weg zal de zon helderder stralen dan ooit tevoren.

(Kirsten rolt de kaart voorzichtig op en neemt de hand van Niek.)

Kom, het wordt tijd dat je naar huis gaat, het is ver na middernacht.

Vierde tafereel - In de universiteitsbibliotheek van Krakau

Verteller Nicolaus Copernicus is inmiddels 18 jaar en studeert aan de Universiteit van Krakau. Voorbestemd om domheer te worden wordt hij geacht college's te volgen in de rechtswetenschappen, godsgelerdheid, medicijnen en wijsbegeerte. Zijn hart brengt hem echter regelmatig naar de college's van de astronomie. Met grote toewijding zuigt Nicolaus de kennis van zijn leraar Albert von Brudzewo in zich op. De leraar en de student ontmoeten elkaar in de bibliotheek.

Nicolaus leest in de Almagest van Ptolemeus.....

Nicolaus “...Middelpunt van het heelal is de schijf aarde.....die groter is dan de zon....om de schijf draait het oneindige heelal;....zon, maan, sterren.....”
Wie kan deze wijsheid van Ptolemeus ooit tot op de diepste gronden bevatten?
Wie zou het gelukken de geheimen die nog verborgen zijn te ontrafelen?
Hoe is het mogelijk dat de zon, maan, sterren daar hoog boven in het heelal rusteloos ronddraaien? Waarom storten ze niet omlaag in de afgrond?

Albert von Brudzewo komt de bibliotheek binnen

Nicolaus Dit is het grootste boek ter wereld!

Albert Welk boek bedoel je?

Nicolaus De Almagest van Ptolemeus natuurlijk!

Albert Ik heb het een groot boek genoemd, maar
niet het grootste Copernicus.....

Nicolaus Niet het grootste?

Albert Er staan fouten in dat boek.

*Vanuit de
coulissen fluistert de echo:
fouten.....fouten...*

Nicolaus Fouten?!

Albert Het staat vast dat de theorie
over de maan onjuist is.
*Nicolaus moet dit nieuwe
gezichtspunt even op zich
laten inwerken, dan gaat hij
verder:*
Zie Copernicus; dit boek ken
je nog niet.....(Laat een boek
zien)

“De hemel door Aristoteles”

(hij bladert en leest vervolgens)

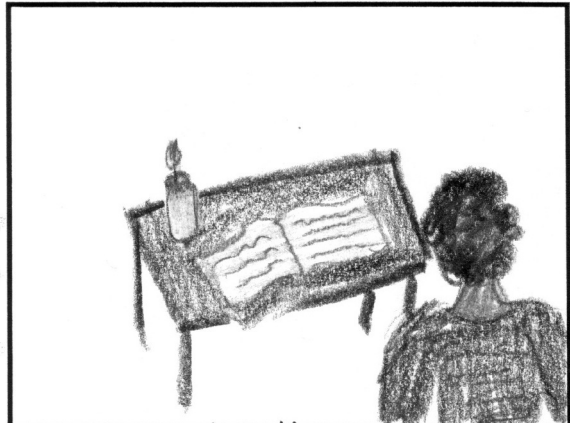
Er zal nog moeten worden vastgesteld waar de aarde zich bevindt, of deze tot de stilstaande of de bewegende hemellichamen bevindt en wat haar vorm is.....

Nicolaus Maar de aarde staat toch onbeweeglijk in het middelpunt! Dat weet ieder kind!

Albert Ssst, luister er staat nog meer: De Griek Pythagoras heeft 500 jaar voor
Christus reeds verkondigd dat de aarde geen schijf is maar een bol, net als de
zon, de maan en de sterren. De hemel is géén klok over het aardoppervlak maar
een oneindig veel grotere ruimte waarbinnen alle hemellichamen om de aarde
bewegen.

Nicolaus *(fluisterend)* De aarde geen schijf maar een bol?
Maar waarom verzwijgt u deze kennis in uw college's voor de studenten?
Waarom heeft u nog nimmer over Aristoteles gesproken?

Albert *(fluisterend)* De kerk heeft het verboden Copernicus!
Tegenover jou, als enige student, durf ik erover te spreken want jij neemt

*Niels vond alle lessen intres-
sant en hij ging vaak
naar de bibliotheek. Hij vond
een boek dat over de aarde
ging maar van zijn favoriete
leraar hoorde hij dat de aarde
niet plat maar rond was.*

genoegen met een eenvoudig antwoord.

Eens zou jij zelf deze kennis hebben gevonden. Jij wilt de waarheid weten!

Nicolaus Waarheid? Maar waarom verbiedt de kerk de waarheid?

Albert De kerk verbiedt je niet de waarheid te zoeken maar je mag hem niet uitspreken.
Op aarde leeft de mens die door God is geschapen. Daarom stelt de kerk de
aarde in het middelpunt.

Vijfde tafereel - Krakau, studenten in de kroeg

Verteller Twee jaar later. Het is 1493, Copernicus studeert nog steeds in Krakau. Op een
avond hebben de studenten zich in de kroeg verzameld en laten zich de drank
goed smaken....Plotseling zwaait de deur open en een koerier stormt binnen.

*De studenten zitten en staan om een tafel, kroes in de hand, maken plezier en praten met
elkaar. Dan komt de koerier en springt direct boven op de tafel.*

Koerier Stilte!

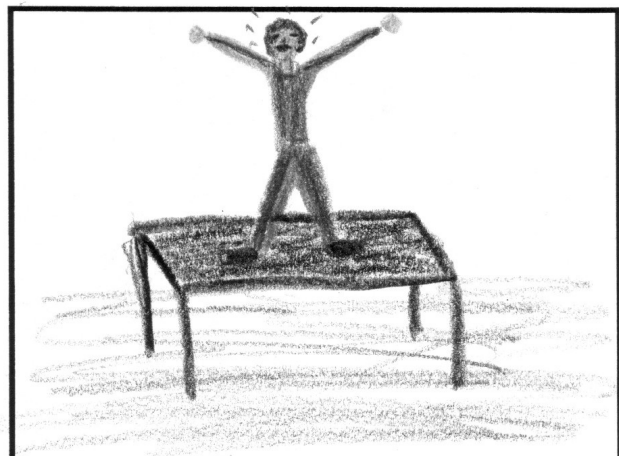
Student 1 Wat is er gebeurd?

Student 2 Eindelijk oorlog tegen de
Turken?

Student 3 Een nieuwe Paus?

Student 4 Voorlezen! Stilte allemaal!

Koerier Per ijlbode uit Wenen
gekomen! Een spanjaard is
met 3 schepen over de
Grote Oceaan naar het
westen gevaren en heeft
daar land gevonden! Hij
heet Christophorus
Columbus. Het land is
Indië!

Joen hiék op een avond in een
caré zat met zijn vrienden kwam
er een boodschapper binnen die
zei dat de aarde rond was iedereen
behalve niek lachte maar niek
ging op de tafel staan en bevestigde

Student 3 Leugens! Leugens! De Grote Oceaan heeft geen grenzen!

Student 2 Laat dat bericht eens zien!

Het papier gaat van hand tot hand, gemurmel, geroep.....

Student 1 Het klopt! Hij heeft gelijk! Columbus heeft in het westen land gevonden!

Nicolaus Copernicus pakt het papier en springt ook boven op de tafel

Nicolaus Begrijpen jullie wat dit betekent? *(Langzaam wordt het stil)*
Begrijpen jullie wat dit betekent? Dit betekent dat de aarde geen schijf is!

Alle
studenten
*(Door
elkaar)* Geen schijf?
Ha Ha..
Wat dan, nou wat dan?
Wat dan alweter?
He slimme Copernicus vertel op wat denk je dan?
Nou wat dan?

Nicolaus Een bol!

Alle
studenten Hahahahaha!
Een bol! Hahahahaha...

Nicolaus Een bol, zo waar als ik hier sta!

Student 2 *(trekt Copernicus van tafel)*
Dat mag je niet zeggen. De kerk verkondigt dat de aarde een schijf is!

Student 4 Een bol? Een kogel? En de mensen aan de onderkant van die bol hangen dan zeker op hun hoofd? Hahahahaha...

Student 1 Het is een grap, alleen maar een grap. Daar trappen toch alleen stommelingen in!

Alle studenten lachen Copernicus uit die hulpeloos de kroeg verlaat

Student 2 Stommerd!

Student 4 Rebel!

Student 3 Sufferd!

Student 1 Nar!

Zesde tafereel - In de straten van Rome

Verteller Verplaatst u zich nu naar Rome, de levendige hoofdstad van Italië. Nicolaus Copernicus heeft zijn studie aan de universiteit hier vervolgd. De macht van de kerk, met de Paus zo vlakbij, regeert hier oppermachtig. Het is een gure novembermaand en er is een maansverduistering op komst. In de straten verzamelen zich groepjes mensen rondom de boodschappen van de boetpredikers.

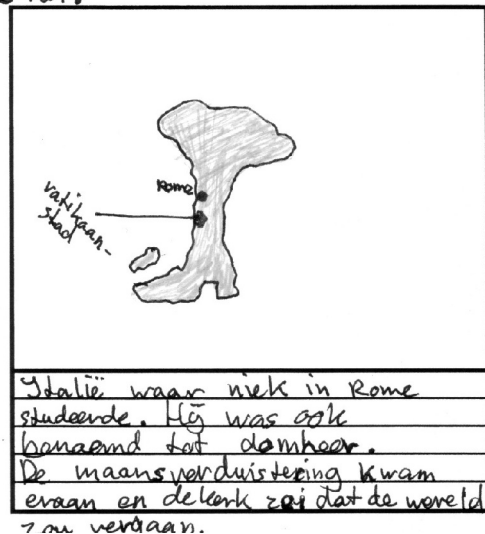
De menigte luistert verontrust, Copernicus staat in hun midden en kijkt vol medelijden om zich heen.

Boetprediker *(Heft zijn armen ten hemel)* Doet boete! Doet boete!
Als de maan verduisterd wordt, zal het woord van de Heilige Schrift in vervulling gaan!
De Dag des Oordeels gaat aanbreken!
De wereld zal vergaan!
Doet Boete! Doet Boete!

Copernicus werkt zich naar voren en gaat naast de boetprediker staan

Nicolaus Gaat rustig naar huis mensen en vreest ~~le~~ het.
niets.

In de derde nacht na heden, op de 6^e november, kijkt dan naar de hemel! De aarde zal tussen de zon en de maan schuiven. De schaduw van de aarde zal dan op de maan vallen zodat die tijdelijk wordt verduisterd. Maar iedereen zal kunnen zien dat de schaduw voorbijtrekt. Daarna zal de maan weer even helder als tevoren verschijnen! Hemel en aarde zullen voortbestaan zoals gisteren en heden. De wereld zal niet vergaan!

Vrouw 1 Het moet iemand van ver weg zijn, dat zie je aan zijn kleding.

Man 1 Hij heeft moedig gesproken!

Man 2 Het is heel gevaarlijk om een andere leer te verkondigen dan die van de kerk!

Vrouw 2 Als we nu maar wisten wie men geloven moet.

Boetprediker Luistert niet naar hem!
Hij liegt!
Hier spreekt de boze geest!
Doet boete! Doet boete!
Het einde van de wereld is nabij!
(zich tot Copernicus wendend) Wie zijt gij?
Als ge geen lafaard zijt, zegt dan uw naam.

Copernicus twijfelt, de macht van de kerk is wel erg nabij....gemompel in het volk....

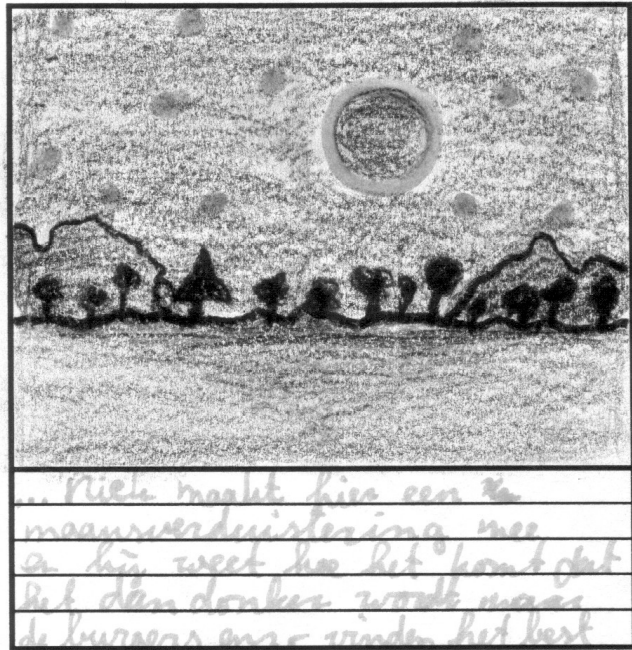
Boetprediker Hij durft niet! Hij vreest zijn eigen leugens!

Nicolaus Leugens?! Vrees?!
 Ik ben Nicolaus Copernicus. Domheer en Astronoom uit Thorn!
(dan loopt hij snel weg)

Boetprediker Gelooft hem niet!...Hij spreekt leugens!
 Bij mij vindt ge de waarheid.
 Doet boete, doet boete!

Zevende tafereel - Het huis van Goritz von Luxemburg

Verteller De maansverduistering kwam en ging. In heel Rome wordt de naam van Nicolaus Copernicus gefluisterd. Niet alleen op straat maar ook in het huis van de vooraanstaande en rijke Goritz von Luxemburg, trefpunt van dichters en geleerden. Op een dag ontvangt Copernicus, nog steeds student, een uitnodiging van Goritz von Luxemburg.

Een aantal gasten vermaakt zich op de achtergrond met gesprek en discussie

Goritz Wees welkom Nicolaus Copernicus, domheer en Astronoom!

Nicolaus *(schuchter, onzeker fluisterend)* Laat u mij alstublieft weer vertrekken. Hier ontmoeten beroemde mensen elkaar, ik ben nog maar student....

Goritz Je bent een wonderlijk man Copernicus. Anderen proberen met alle middelen een uitnodiging te krijgen om hier te worden ontvangen en jij wilt weggrennen zodra je hier bent.

Student zeg je? Dan heb ik uit Krakau en Bologna wel andere geluiden vernomen. Mijn vrienden horen je naam op alle pleinen van Rome klinken en zelfs in de vertrekken van het Vaticaan wordt hij genoemd....

Nicolaus Heer, alstublieft...

- Goritz Onzin, er breekt een nieuwe tijd aan! Een oude wereld maakt plaats voor nieuwe ideeën. We hebben mensen met moed nodig om die nieuwe ideeën te laten klinken!
- Nicolaus Heer, ik ben nog maar student, heb nog geen enkele studie afgerond, ik ben....., ik weet niet.....
- Goritz Juist, al ben je nog maar student en de jongste in deze kring, maar zeker niet de minste in wijsheid en moed! Daarom nogmaals: Welkom Nicolaus Copernicus, domheer en astronoom uit Thorn in het huis van Goritz von Luxemburg!

Een dienaar brengt wijn binnen en er wordt getoost.

- Verteller Vele avonden, weken, maanden is Copernicus een welkome gast in dit huis. En dan is het moment dat Goritz von Luxemburg hem een aankondiging voor een lezing in de Academie van Wetenschappen overhandigt.

Alle gasten verwijderen zich.

Achtste tafereel - In de tuin van Goritz von Luxemburg

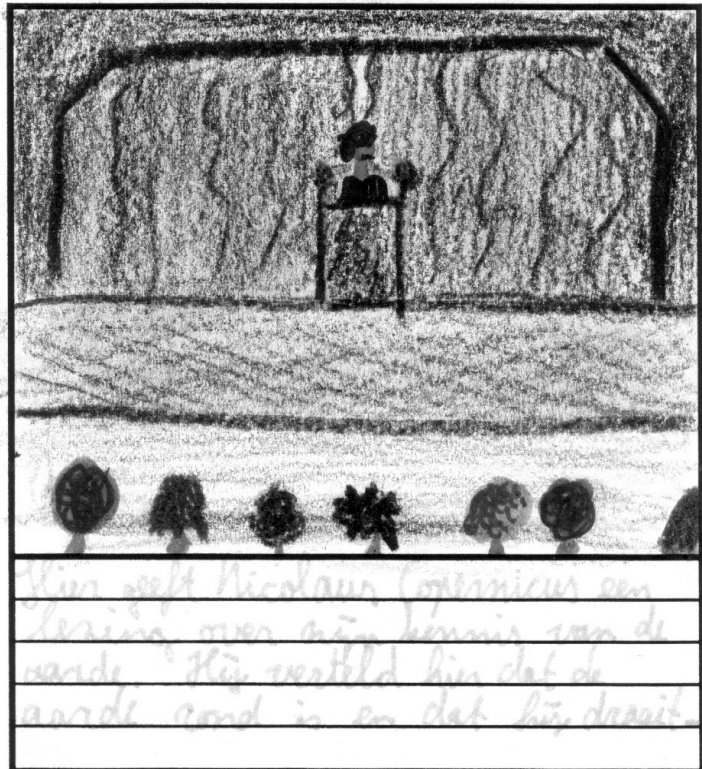
- Goritz Copernicus, ik had je overal gezocht en zie hier, je wandelt in de tuin. Hier neem dit perkament aan en neem de inhoud tot je.

Copernicus leest met toenemende verontrusting

- Nicolaus Nee, nee! Dat kan ik niet!
Wat zou ik kunnen zeggen?
Ik tast zelf nog te zeer in het duister rond, hoe zou ik anderen het licht kunnen schenken?
- Goritz We verlangen niet het gehele licht Copernicus. Het gehele licht kan ons slechts God schenken, dat is geen mensentaak.
Maar jij kunt deuren openen en de mensen een blik gunnen op de hemellichamen.
- Nicolaus Maar, ik ben nog lang niet klaar, ik.....
- Goritz Ik heb volledig vertrouwen in je. Je hebt nog een volle week de tijd. De torenkamer in de rechter vleugel is geheel voor je onderzoekingen ingericht. Alles staat tot je beschikking.
- Nicolaus Maar één week is.....

Goritz Als je nog wensen hebt laat het mij dan weten. Niemand zal je deze week storen. En dan rijden wij beiden naar de Academie.

Verteller En zo gebeurt het dat Nicolaus Copernicus, student nog slechts en 27 jaar, een week later een gloedvol betoog zou houden over zijn ontdekkingen en zijn visie op de beweging van de hemellichamen. Ademloos werd in een volle zaal van de Academie naar zijn woorden geluisterd. Velen gaf hij een sprankje licht.....

Negende tafereel - Terug in Polen, Nicolaus geboortestreek

VertellerVelen gaf hij een sprankje licht. Maar binnen de muren van het Vaticaan werden zijn woorden slecht ontvangen en nog diezelfde nacht moest Copernicus heimelijk vertrekken om niet als ketter door de kerk gevangen genomen te worden. Hij wordt door de Bisschop, zijn oom, persoonlijk ontvangen.

Nicolaus overhandigt zijn paar bullen

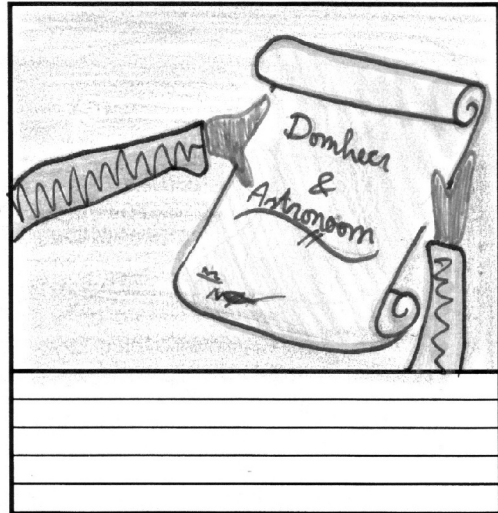
Bisschop Aha, de doctorsbul van de juridische faculteit van Ferrara.
Hoe was het examen Nicolaus?

Nicolaus *(koel en ongeïnteresseerd)*
De professoren van Ferrara waren streng maar rechtvaardig.

Bisschop “De eerwaarde en zeer geleerde heer Nicolaus Copernicus domheer van Ermland, die in Bologna en Padua heeft gestudeerd, heeft zijn examens in het kerkrecht tot algemene tevredenheid afgelegd.”
En de medicijnen?

Nicolaus *(geeft de 2^e rol zonder iets te zeggen)*

- Bisschop Deze oorkonde bevestigt dat de domheer Nicolaus Copernicus aan de universiteit van Padua de colleges in de kunst der medicijnen heeft gevolgd en bij zijn vertrek alle vragen met goed gevolg wist te beantwoorden. Nu dan zul je je oude oom wel weer spoedig gezond kunnen maken?
- Nicolaus (schrikt wakker uit zijn gepijns) Oud?
- Bisschop Ja, oud Nicolaus.
- Nicolaus Nee oom, u bent nog niet oud.
- Bisschop Ik maak mezelf niets wijs. Kijk eens, toen ik jou naar Krakau en Italië liet gaan was je 17 jaar en nu je bent teruggekeerd ben je 33.
- Nicolaus Maar dat zijn toch slechts 16 jaar oom?
- Bisschop 16 jaar ja! Voor jou zijn ze waarschijnlijk maar al te snel voorbij gegaan. Maar voor mij zijn het zware tijden geweest. Jij hebt van alle strijd hier in je vaderland niets gemerkt. Jouw gedachten waren bij de wetenschap, bij de medicijnen, het kerkrecht én.....de A-S-T-R-O-N-O-M-I-E !
- Nicolaus Wist u daarvan oom?
- Bisschop Een bisschop heeft overal zijn verbindingen. Ik wist ervan en heb gezwegen al maakte ik me grote zorgen over je! Met je streven naar waarheid heb je je in het gevaar gestort waarvan jij de dreiging niet hebt beseft.
- Nicolaus Oh, oom....
- Bisschop Het was maar goed dat ik vele goede contacten in Rome heb anders zat je nu waarschijnlijk niet hier naast me maar in ergens in een donkere kerker. Toch ben ik al die tijden trots op je geweest Copernicus! Moed heeft ons geslacht groot gemaakt. Bij mij was het politieke moed, de jouwe lag op het terrein van de geheime wetenschappen.
- Nicolaus *(knielt en kust de ring van zijn oom)* Ik dank u oom.
- Verteller Diezelfde avond betrok Nicolaus de torenkamer van het bisschoppelijk paleis en richtte het in tot zijn werkkamer. In ontelbare stille donkere nachten werkte hij in eenzame afzondering voort aan zijn onderzoekingen. Eens, op een avond krijgt hij plotseling bezoek van zijn oom.....

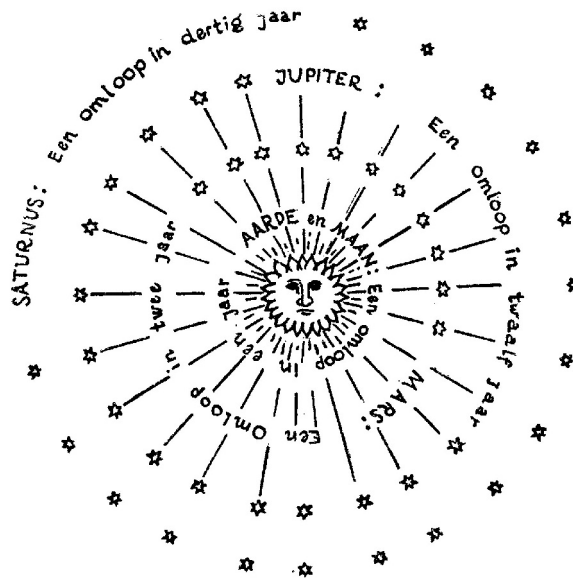
Tiende tafereel - In de werkkamer van Nicolaus

Bisschop Copernicus, een brief uit Rome!

Nicolaus *(springt op van zijn werktafel)* O! Van Goritz von Luxemburg!
(verbreekt het zegel en leest aandachtig)

De bisschop bladert ondertussen wat in de paperassen die op tafel liggen. Schrikt, buigt zich voorover en leest hardop:

Bisschop Alle hemellichamen
draaien om de zon, die
in het middelpunt van
alles staat.
Daarom bevindt zich
in de nabijheid van de
zon het middelpunt
van het heelal.
*(zijn handen gaan
trillen, houdt zich aan
de tafel vast en richt
zich dan op)*
Een domheer waagt
het te verkondigen dat
niet de aarde maar de
zon het middelpunt
van de wereld is?
Een domheer waagt
het te beweren dat de
aarde niet in rust is?

Nicolaus *(Eerst geschrokken over wat er is gebeurd, recht zijn rug vervolgens)*
Een domheer?
Nee, niet een domheer geëerbiedigde bisschop.
Niet een domheer maar de wetenschap!

Bisschop Betekent dit dat je de wetenschap boven de kerk stelt?

Nicolaus Het geloof is het gebied van de kerk, maar het terrein van de wetenschap is alles
wat wij met ons verstand kunnen begrijpen en beredeneren. De grenzen van
beiden zijn zo duidelijk en helder als het licht van de zon.
En iedereen zal er wijs aan doen die grenzen niet te schenden.

Bisschop Langer dan 1200 jaar heeft iedereen de stelling van de Egyptenaar Ptolemeus,
dat de aarde het middelpunt van de wereld is, en dat alles daaromheen draait,
aanvaard. Wil jij de mensen nu in verwarring brengen?

Nicolaus Niemand zal de nieuwe leer kunnen tegenhouden.
De bisschop niet, de keizer niet, ja zelfs de Paus in Rome kan dat niet doen.
De waarheid breekt altijd door, vroeger of later.
(kijkt uit het raam) Zie, nu sneeuwt het nog maar spoedig zal een nieuwe lente
aanbreken....

*De bisschop verlaat zonder nog iets te zeggen de kamer. Nicolaus neemt weer plaats en
schrijft verder.*

Verteller Zo verstrijken de weken, de weken worden maanden, de maanden jaren.

*Nicolaus Copernicus neemt een vel papier op en leest een stuk van zijn geschreven
werk.*

Koor Alle lichamen hebben een middelpunt...
Het middelpunt van de aarde is niet het middelpunt van de wereld, doch alleen
het middelpunt van de zwaartekracht en van de baan van de maan....
Alle hemellichamen bevinden zich om de zon, die in het middelpunt van hun
baan staat; daarom bevindt zich in de nabijheid van de zon het middelpunt van
het heelal....
Wat wij aan beweging van het firmament waarnemen, wordt niet veroorzaakt
door bewegingen van het firmament zelf, maar door beweging van de aarde....
De aarde draait zich elk etmaal volkomen om....
Wat ons een beweging van de zon toeschijnt, is niet het resultaat van haar
beweging, maar van de beweging van de aarde....
De aarde voert gelijktijdig verschillende bewegingen uit....

Nicolaus Een nieuwe tijd breekt aan!

Elfde Tafereel - In de torenkamer van Nicolaus

Verteller De jaren verstrijken. De Portugezen hebben de zeeweg naar Indië gevonden.
Het Indië van Columbus blijkt een nieuw werelddeel Amerika te zijn....
Zou de aarde echt rond zijn....? Dat bewijs is nog niet geleverd.
Het is het jaar 1523 onzes Heren als Copernicus bezoek krijgt van een oude
vriend....

Tiedemann Niek! Eindelijk!

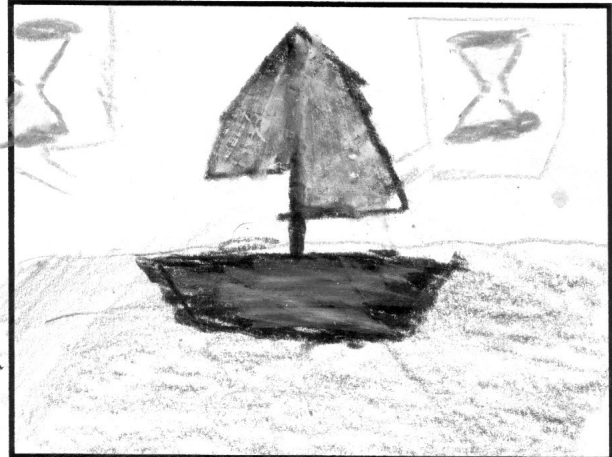
Nicolaus *(blij verrast)* Tiedemann!
Hoe vergaat het jou? Wat ben je oud geworden. Wat brengt jou hier in dit
afgelegen oord?
(schenkt 2 kommen wijn in) Je kijkt zo ernstig Tiedemann. Ben je bij me
gekomen omdat je in moeilijkheden zit?

- Tiedemann Nee, geen moeilijkheden, of eigenlijk ja, ik zit met een probleem:
Herinner jij je de naam van een Portugees, een zekere Fernão Magellães,
Niek?
- Nicolaus Magellães,..... Fernão Magellães?
Ik moet even nadenken Tiedemann. Als domheer heb ik zoveel te doen dat mijn
hoofd af en toe omloopt. Eh,....Magellães,..... Fernão Magellães?.....
Zeg, verdraaid, is dat niet die zeevaarder die een jaar of drie geleden een
poging ondernam om de aarde te omzeilen?
- Tiedemann Juist. De bemanning van dat schip is kort geleden weer in Portugal
aangekomen.
- Nicolaus En Magellães zelf?
- Tiedemann Die is op de Filipijnen gedood.
- Nicolaus Weet je meer van die tocht? Je moet me alles vertellen, Tiedemann, al zou het
de hele nacht duren. Misschien is er iets bij dat voor mijn berekeningen van
belang is.
- Tiedemann Precies, en daarom ben ik juist met de postkoets bij je gekomen om jou alles te
vertellen. Er hangt een mysterie op die koene tocht. En als er iemand is die het
kan ontraadselen dan bij jij het Niek.
- Nicolaus Een mysterie?
- Tiedemann Die dappere zeevaarders hebben het gevoel dat ze gek zijn geworden.. Ze
durfden nauwelijks van boord.
- Nicolaus Dat begrijp ik niet. Zijn ze dan niet met roem overladen teruggekeerd?
- Tiedemann In de scheepspapieren en de dagboeken die ze gedurende de reis van drie jaar
hebben bijgehouden ontbreekt een dag. Het is onverklaarbaar. Toch klopt alles
precies.
- Nicolaus Er ontbreekt één dag? Weet je dat zeker?
(Hij staat op, pakt een kaart, ontrolt deze snel en buigt zich eroverheen.)
Welke route hebben de Portugezen gevaren? Vertel het me nog eens precies.
Nicolaus en Tiedemann bekijken samen de kaart terwijl het koor spreekt:
- Koor Op 10 augustus 1519 is Magellães met vijf zeilschepen uitgevaren.
Het lot was hem gunstig en hij vond een doorvaart ten zuiden van Amerika.
Zo voer hij op de zee die hij de Stille Oceaan heeft genoemd.
Na weken varen bereikten ze vanuit het oosten de Filipijnen.
Hier werd Magellães zelf helaas in een strijd gedood.
Zij die nog leefden hebben de tocht voortgezet.

Op het enige schip dat hun overgebleven was zeilden ze om Afrika heen. Eind 1522 bereikte men uitgeput de thuishaven.
Dat was de eerste reis om de wereld en heeft drie jaar geduurd.

Tiedemann En toch geloven de mensen nog altijd niet dat de aarde een bol is.

Nicolaus *(Hij staat op, loop wat heen en weer....mompelt)*
Ze zijn naar het westen gevaren, steeds naar het westen....
(draait zich plots heftig om en grijpt zijn vriend bij de schouders)
De zon! De zon! Waar gaat de zon op Tiedemann?

Tiedemann In het oosten natuurlijk, maar dat weet ieder kind. Wat heeft dat nu met het mysterie te maken?

er moete een dag de mensen op het schip hebben een dag minder geteld als de mensen op het land.

Nicolaus In het oosten precies, en hij gaat in het westen schijnbaar onder.
(buigt zich nogmaals over de kaart en schrijft iets op)
Het verschijnsel moet samenhangen met de beweging van de aarde en de zon, Tiedemann!
De zon is het die de tijd doet ontstaan en verdwijnen.
Wie steeds in westelijke richting varende om de aarde zeilt moet een dag winnen want hij vaart met de tijd mee.
Daarachter ligt geen mysterie verborgen. Het is zo helder als water.

Tiedemann Fantastisch Nicolaus. Je bent een genie!

Nicolaus Ik ga het direct op schrift stellen.

Twaalfde tafereel - In de studeerkamer van Nicolaus

Verteller Op een dag komt de Bisschop Nicolaus hoogst persoonlijk opzoeken. Hij heeft een brief uit Rome voor Nicolaus bij zich.

Bisschop *(lachend)* Maar Copernicus, je lijkt wel een kluizenaar zoals je je hier verschuilt in je torenkamer.

Nicolaus Komt de bisschop mij hoogst persoonlijk opzoeken?
(Nicolaus knielt en kust diens zegelring)

Bisschop Als een paus en een keizer
Copernicus eer bewijzen, kan een
bisschop dan achterblijven?

Nicolaus De paus? De keizer?
De keizer kent me niet en voor de
paus ben ik ooit heimelijk in de
nacht uit Rome weggevlucht.

Bisschop Bekijk de zegels dan eens.
(*Nicolaus neemt de brief aan en
bestudeert deze*)
Geloof je het nu?

Nicolaus Wat willen ze van mij?

Bisschop In Rome zijn de kardinalen bijeen gekomen.
Ze buigen zich over een moeilijk probleem.
De jaarindeling klopt niet meer.
De jaarfeesten zijn verschoven ten opzichte van de seizoenen.

Nicolaus Inderdaad, de kalender klopt niet meer, maar wat heb ik daarmee te maken?

Bisschop De lengte van het jaar moet nauwkeuriger worden vastgesteld.
Het is bekend dat jij je met allerlei berekeningen bezighoudt.

Nicolaus Er zijn toch genoeg geleerden?
Ik kan mijn theorieën nog lang niet bewijzen.

Bisschop O, je krijgt genoeg tijd. 4 weken, misschien 2 á 3 maanden.

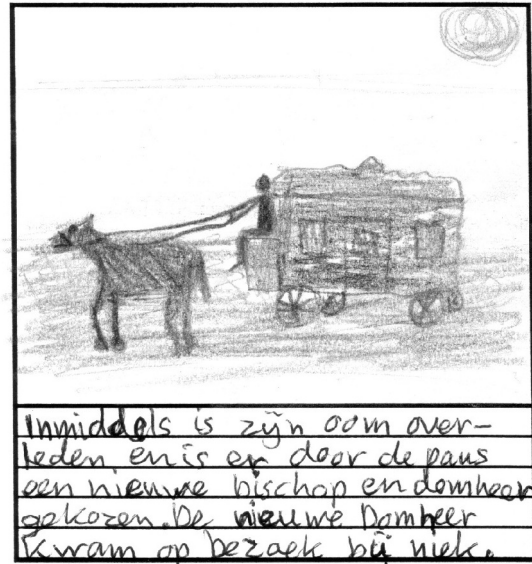
Nicolaus 2 á 3 maanden? Ik ben al mijn hele leven bezig en weet niet eens of ik voor het
einde van mijn leven klaar zal zijn..
.....de wetenschap laat zich niet dwingen maar moet langzaam rijpen.

Bisschop Maar de paus heeft je hulp nodig!

Nicolaus Sinds Ptholemeus zijn 1200 jaar verstreken en nog is alles niet opgelost.
Men zou eerst met zekerheid moeten weten welk hemellichaam in het centrum
van het heelal staat.

Bisschop Dat is toch geen vraag meer. Sinds Ptholemeus weten we dat de aarde in het
middenpunt staat.

Nicolaus (*schud zijn hoofd*) En waarom klopt de kalender dan niet meer?
Waarom zouden de paus en de keizer mij deze opdracht hebben gegeven als het
idee van Ptholemeus juist was?

- Bisschop Vertel me dan eens wat volgens jou het middelpunt van het heelal is Copernicus?
- Nicolaus Alles draait om de zon.
- Bisschop *(springt op, zijn stoel valt om)*
Maar dat is Godslastering!
Wie zoiets uitspreekt maakt zich schuldig aan ketterij!
Herhaal die woorden niet!
- Nicolaus Het is nog niet meer dan een theorie. Ik zoek dag en nacht naar het bewijs.
Niemand mag mij een ketter noemen omdat ik dwalingen uit verleden probeer te corrigeren.
Meld dan liever aan de keizer en de paus dat de domheer uit Frauenburg zo vrij is geweest hun brieven te verscheuren!
(verscheurt de brieven, de snippers dwarrelen op de grond)
- Bisschop *(Verlaat met grote stappen het vertrek, de deur valt met een klap in het slot)*
- Nicolaus *(pakt een papier en een ganzeveer)*
Eens kijken, 365 dagen, 52 weken, 24 uur..... (toneellicht gaat langzaam uit)

Dertiende tafereel - Op audiëntie bij de bisschop

- Verteller Op een dag sterft de Bisschop van Ermland. De verzamelde domheren kiezen zoals gebruikelijk een regent uit hun midden die het bestuur over het land zal waarnemen tot het moment dat de Paus een nieuwe bisschop heeft benoemd. Nicolaus Copernicus valt deze keer de eer te beurt en hij neemt zijn tijdelijke taak serieus.
Enkele maanden later brengt hij verslag uit aan de nieuwe bisschop. Deze treft een welvarend land, de voorraden liggen hoog opgetast in de schuren, de kasboeken zijn in orde. Maar....
- Bisschop Ik heb geen aanmerkingen op de wijze waarop u in de periode die achter ons ligt Ermland heeft bestuurd. Maar voordat u vertrekt en uw taak als domheer weer opneemt,
- Nicolaus Heer?
- Bisschop wil ik u waarschuwen dat u de kerk nooit in woord of geschrift moogt tegenwerken!
Er zijn mij vreemde dingen ter ore gekomen Copernicus.
Het is me bekend dat u meer weet van de hemellichamen dan wie dan ook in ons land, ja misschien wel meer dan alle andere geleerden in europa.
Maar als u zich verstout te beweren dat de zon stil staat, en de aarde zich om de zon beweegt, DAN NOEM IK DAT KETTERIJ!
Ik waarschuw u Nicolaus Copernicus!

(Hij heft zijn ring op, zodat de domheer deze kan kussen. Belt vervolgens een dienaar die Copernicus uitlaat. Loopt naar een gordijn waarachter iemand heeft staan luisteren)

Je weet wat je te doen staat Hosius.

Hosius Ik moet de domheer Copernicus bewaken en onderzoeken wat er in zijn manuscripten staat.
(De bisschop knikt ten afscheid)

Veertiende tafereel - De komst van Rheticus

Verteller Copernicus was door de waarschuwing van de bisschop voorzichtiger geworden. Altijd nam hij zijn manuscripten mee op reis. Nooit liet hij informatie slingeren. Maar hoe eenzaam hij ook leefde, in alle collegezalen van de universiteiten van Europa werd zijn naam genoemd. Copernicus, naast die van Ptolemaeus en Pythagoras. Het was een openbaar geheim dat Copernicus nieuwe berekeningen had opgesteld over de bewegingen van de hemellichamen. Op een dag in het voorjaar van 1539 stapte een jonge man uit een stoffige reiskoets en dient zich aan bij Copernicus.

Nicolaus Komt u binnen, wat is er van uw dienst?

Rheticus Georg Joachim von Lauten *(maakt een buiging)*

Nicolaus Waar komt u vandaan?

Rheticus Uit Wittenberg. Ik ben professor in de wiskunde. Rheticus wordt ik daar genoemd.

Nicolaus Uit Wittenberg? Een lange reis.
U komt mij bezoeken?

Rheticus *(Knielt, pakt de hand van Copernicus met beide handen vast, zoekt naar woorden...)*

*(fluisterend) Ik wil bij u leren, Meester!
(Copernicus wend zich af in gedachten)*

- Verteller Copernicus gedachten flitsen terug naar zijn eigen jonge jaren. Toen hij nog studeerde aan de universiteiten van Karkau, Bologna, Rome. Dat hij zelf zich laafde aan de kennis van anderen: Albert von Brudzewo, Dominicus Maria di Navarra, Goritz von Luxemburg....
Nu komt de jeugd tot hem, om van hem te leren.....
- Nicolaus Alles wat ik in 40 jaar heb ontdekt, zal ik je leren, Rheticus.
Wat ik weet zal jij ook weten.

Vijftiende tafereel - De revolutionibus

- Verteller Enkele jaren werken en studeren Copernicus en Rheticus samen. Inmiddels heeft Copernicus zijn theorieën volledig op schrift gezet, een levenswerk komt aan een eind. De titel van zijn geschriften luidt '**De Revolutionibus Orbium Coelestium**'. In het Nederlands betekent dat "Over de omwentelingen van de hemellichamen". Copernicus is zichtbaar oud geworden.
- Rheticus Meester geef mij uw werk mee!
Ik wil het naar Neurenberg brengen en het daar laten drukken.
- Nicolaus Mijn levenswerk, meenemen?
Iedereen kan zomaar kennis nemen van mijn ideeën?
- Rheticus Meester, de mensheid heeft recht op de waarheid!
U mag wat u weet niet alleen voor uzelf houden.
- Nicolaus Maar als het de waarheid nu eens niet is?
Als er fouten in mijn boek staan?
- Rheticus Het is de waarheid. Ik heb me ervan overtuigd!
Ik voel dat het waar moet zijn!
Meester, zeg toch ja!
- Nicolaus 40 jaar heb ik hieraan gewerkt.
Dit boek is het werk van vele doorwaakte nachten.
De wanhoop of het mij ooit zou gelukken is erin terug te vinden.
- Rheticus De drukkers hebben al vaak gevraagd of het manuscript gereed was.
De wetenschap wacht.
- Nicolaus *(in zichzelf)* Ik heb niet lang meer te leven.
Ik zal rekenschap moeten afleggen van mijn werk.
Niet enkel tegenover God, maar ook tegenover de mensheid.
(tot Rheticus) Het zij zo, laat de wereld over mij en mijn werk oordelen.....Rheticus,..... jij bent in al die jaren mijn enige leerling geweest en je hebt mijn ideeën volledig begrepen.....

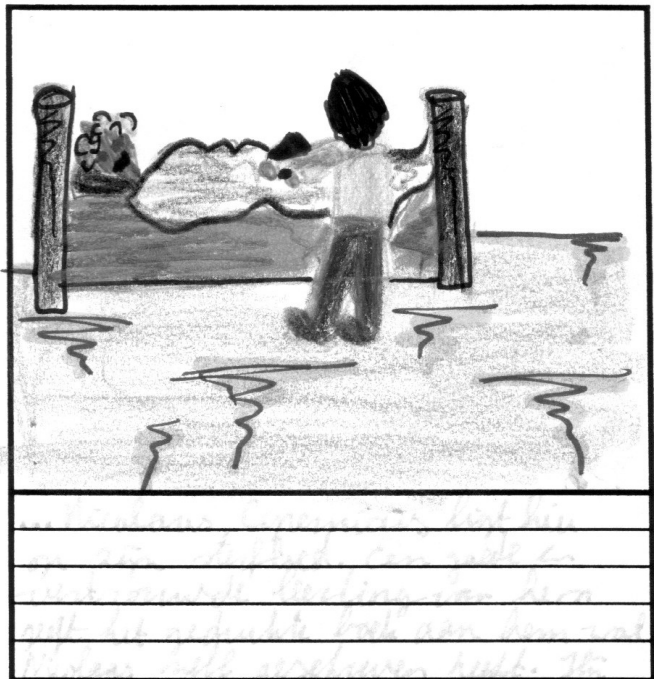
Jou vertrouw ik het boek toe.....
Draag er zorg voor dat de drukkers niets vervalsen!

Rheticus Meester, ik....

Nicolaus Zeg geen woord meer!
Spreek niet van dank, Rheticus.
Ik heb het gevoel of ik mezelf in tweeën heb gescheurd.
Het meest waardevolle heb ik aan jou gegeven.
Met het boek gaat ook mijn kracht.
Ga!
Ik moet alleen zijn.
Ik vertrouw je mijn hele werk toe.
(valt uitgeput op bank of stoel neer)

Zestiende tafereel

Verteller Zelden verlaat de oude
domheer sedert dien nog
zijn torenkamer.
De instrumenten blijven
onaangeroerd. De inkt op
tafel is reeds lang
ingedroogd.
Het voorjaar van 1543
breekt uitbundig aan,
zonovergoten liggen de
landerijen er welvarend
bij.
Maar Copernicus ademt
de bloemengeuren niet
meer in. De dikke
gordijnen blijven gesloten.
Rond zijn sterfbed hebben
zijn vrienden zich
verzameld.
(een koerier komt haastig binnen)

Koerier Per ijlbode uit Neurenberg, voor Domheer Nicolaus Copernicus.

Tiedemann *Neemt het pak aan en maakt het haastig open.*
Niek je boek, het is gedrukt!
(knielt bij de stede)
Niek, je boek. Het is zoeven aangekomen uit Neurenberg. Je taak is volbracht.

Nicolaus *(zacht)* Het is volbracht?
 (probeert zich op te richten)
 Het - is - volbracht! (zakt terug in de kussens)

Tiedemann *(fluisterend)* Hij is dood.
 (vouwt de handen van Copernicus om het boek)

Allen Dood?
 Nee, een man als Copernicus sterft niet!
 Hij leeft eeuwig voort in zijn werk!

NICOLAI COPERNICITO-

RINENSIS DE REVOLVTIONIBVS

orbium coelestium,

Libri VI.

IN QVIBVS STELLARVM ET FLA-

XARVM ET ERRATICARVM MOTVS, EX VETE-
ribus atq; recentibus obseruationibus, restituit hic autor.

Præterea tabulas expeditas luculentasq; addidit, ex qui-
bus eisdem motus ad quoduis tempus Mathe-
maticum studiosus facillime calcu-

lare poterit.

ITEM, DE LIBRIS REVOLVTIONVM NICOLAI

Copernici Narratio prima, per M. Georgium Ioachi-
mum Rheticum ad D. Ioan. Schone-
rum scripta.

*Collegij Cæsa-
reæ
Pragæ.*

rei Sæctæ 1550

A. 1642.

*Ex Bibliothecâ
et Recognitione
Tichoniana.*

Cum Gratia & Priuilegio Cæs. Maiest.

BASILÆÆ, EX OFFICINA
HENRIC PETRINÆ.